

Весна Р. Крајишник¹

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

<https://orcid.org/0009-0004-7105-4863>

СТЕПЕНОВАЊЕ ТЕКСТОВА У НАСТАВИ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Текст је основно средство за усвајање и процјену вјештина читања и слушања у настави страног језика. Он представља и основу сваког уџбеника, али и тестова којим се врши евалуација ученичких постигнућа у усвајању језичких компетенција. У зависности од нивоа знања језика и узраста ученика, њихових потреба и циљева, текстови се прилагођавају по теми, садржају, обиму и понајвише по избору лексике и граматичких садржаја. У *Заједничком европском оквиру за живе језике* (ЗЕОЈ), предложене су скале нивоа које илуструју опште способности разумијевања визуелне и аудитивне перцепције садржаја на страном језику. Иако у њима нису прецизно наведене тематске јединице, нити језички садржаји које је потребно усвојити за одређени ниво знања, дати су крајњи аутопути које ученик треба да произведе на сваком нивоу познавања језика. У складу са тим, креатори програма, уџбеника, као и сами наставници, морају да се ослању на степеноване лексичке и граматичке садржаје. За потребе српског као страног језика нема прецизних и стандардизованих података који би се односили на степеновање језичких садржаја за сваки појединачни ниво знања, мада се, од појаве ЗЕОЈ-а на нашим просторима, почело озбиљније приступати овим питањима. У раду ће се указати на значај степеновања текстова, валидне критеријуме за њихово степеновање и дати два примјера за три нивоа знања на различитим врстама текстова.

Кључне ријечи: српски као страни језик, степеновани текстови, вјештина читања

1. Увод

Степеновани текстови, за разлику од степеноване лектире која се користи у настави страног језика од друге половине 20. вијека и која је врло заступљена у издавачкој продукцији многих земаља, углавном су засновани на индивидуалној процјени аутора уџбеника и наставника у учионици. Циљ и степенованих текстова и степеноване лектире исти је – да пруже ученицима² разумљив инпут ради овладавања рецептивним способностима на страном језику на одговарајућем нивоу знања. Такође, и једно и друго засновано је на критеријуму одабира лексике према фреквентности (што се постиже приликом адаптације), односно њеним прилагођавањем језичким компетенцијама ученика. Оно што их разликује је избор тема – код степеноване лектире тема је наметнута садржајем књижевног дјела, док код

¹ krajisnikv@gmail.com

² У раду смо се определијели за термин *ученик*, а односи се на све који уче страни језик, без обзира на узраст, пол и услове у којима се усваја језик.

степенованих текстова, поготово конструисаних, теме се могу бирати на основу захтјева програма и потреба ученика.

1.1. Теоријско-методолошки оквир

Приликом конструисања или избора било каквог текста за потребе учења страног језика, потребно је водити рачуна о језичкој компетенцији корисника, њиховом узрасту и, у складу са тим, њиховим потребама. Сходно овоме, најзначајнији критеријум приликом избора или креирања текстова јесте одговарајући избор лексичког и граматичког материјала. У својој хипотези о инпуту Крашен наглашава да је неопходно да ученици буду изложени разумљивом инпуту, односно језику који је одговарајући њиховом нивоу знања (што се сматра идеалним инпутом) или чак један ниво изнад оног којим тренутно владају (i+1), приликом чега у појединим случајевима може доћи до тзв. информационе празнине (Krashen, 1985).

У ЗЕОЈ-у³ дефинисани су нивои знања страног језика кроз различите језичке вјештине, са нарочитим нагласком на вјештине читања, слушања, писања и говора, од нивоа А1 до Ц2. У овом документу дати су исходи за сваку поменућу вјештину, односно – шта ће ученик бити у могућности да испољи на страном језику (разумије приликом читања и слушања, искаже говорним или писаним путем), али нису дати и садржаји које је потребно усвојити за успјешно остварење исхода⁴.

Наглашавајући значај функционалне употребе језика, овај документ препоручује *иривилеџоване шеме* унутар којих се „реализују језичке активности и које опредјељују начин говора и писања, разговор и размишљање” (ЗЕОЈ, 2003: 63). Дат је списак тема, преузет из документа *The Threshold Level*⁵, укупно њих 14, гдје свака тема представља једно тематско поље које се може дијелити на поткатегорије, а за сваку поткатегорију могу се установити карактеристични појмови. Под њима се подразумијевају језички садржаји (граматика, лексика, социо-културолошки елементи језика итд.) који су карактеристични за сваки језик посебно. „Сасвим је очигледно да избор категорија, поткатегорија и *карактеристичних појмова* не може бити коначан. Оне се бирају на основу одлуке аутора и резултат су процјене потреба ученика којима су представљене” (ЗЕОЈ, 2003: 64).

Примјену препорука из ЗЕОЈ-а данас можемо видјети у већини програма за учење страних језика, као и у глотодидактичким средствима која су на тржишту. Језик се усваја на функционалан начин кроз препоручене тематске јединице, које

3 *Заједнички европски оквир за живе језике*, Подгорица 2003, стр. 69–86.

4 „Не намеће се практичарима шта и како треба да раде. Само постављамо питања, али не дајемо готове одговоре. Функција Европског заједничког оквира није да прописује циљеве које корисници морају да слиједу, нити методе које морају да користе” (ЗЕОЈ, 2003: 5).

5 *The Threshold Level* из 1990. године је ревидирана, проширена, исправљена и ресетована верзија *The Threshold Level* др Ј. А. ван Ека, коју је Савјет Европе први пут објавио 1975. године као дио пројекта за истраживање изводљивости јединственог система за учење језика одраслих у Европи. Пројектна група имала је за циљ да развије концептуалне и планске инструменте како би помогла наставницима и планерима курсева да анализирају потребе ученика и да свјесно и експлицитно поставе одговарајуће циљеве учења. „Они су, за сваки језик у Европи, поставили еквивалентан захтев оптерећења садржаја за наставу односно учење језика како би се постигао задати минимум стандарда у таквом образовању. Тај задати минимум назван је **прагом знања**” (Суботић, 2004: 168). У овом документу дефинисани су општи (основне категорије човјековог живота и дјеловања које се сматрају неопходним за праг знања) и специфични појмови (људске индивидуалности и потребе). Међутим, често није могуће направити јасну разлику између ових појмова због преклапања језичких садржаја из домена човјековог окружења и домена његових потреба.

се, у зависности од потреба, могу даље секвенционирати, чиме се остварује прецизност језичког садржаја. Теме су исте за све нивое знања, али се оне спирално проширују са напредовањем у стицању језичких компетенција.

Међутим, иако су препоруке из наведеног документа врло конкретне када су у питању исходи за сваку од језичких вјештина и компетенција, језички садржај, као што смо видјели, није конкретизован. Његова реализација препуштена је предавачима и ауторима програма и уџбеника, који у том процесу треба да узму у обзир бројне критеријуме (лингвистичке и нелингвистичке), од којих је најважнији – потреба ученика. И док је граматички систем сваког језика прилично затворена лингвистичка категорија коју је довољно степеновати у зависности од нивоа знања, лексика је врло отворен језички систем који је тешко прецизно распоредити по нивоима.

1.2. Степеновање лексике по нивоима знања

Ако се пође од чињенице да је основни циљ учења језика комуникација на том језику (процес заснован на перцепцији, разумијевању и продукцији одређених језичких знакова), онда је неопходно научити оне знакове који се најчешће користе у комуникацији. Процес учења језика и усвајања лексике у настави почиње од коректног изговора појединачних гласова, у чему је сваки језик специфичан, али упоредо са тим, потребно је почети и са усвајањем основних, најнеопходнијих ријечи и израза, који ће послужити као средство идентификације и најелементарније комуникације, али и као полазна основа за даље савладавање језичког система (Крајишник, 2016: 13).

Препознајући значај лексике у процесу усвајања језика, С. Костић наводи да свака ријеч неког језика „носи најмање једно значење и постаје не само једина могућност именовања, него и једини облик исказивања мисли” (Костић, 1968: 61).

Међутим, већ дуго времена, а нарочито у другој половини 20. вијека, поставља се питање на који начин извршити селекцију лексема за одговарајући ниво знања. Избором лексике бавили су се многи лингвисти и методичари покушавајући да успоставе најфункционалније моделе за лексичку реализацију и критеријуме за њен избор (Вест, 1959; Макеј, 1966; Ховат, 1975; Хркаловић, 1982; Вучо, 1998; Удиер, 2009; Дражић, 2008; Крајишник, 2016). Заједнички став јесте да се лексика реализује кроз тематско-појмовне оквири, а главни критеријум је фреквентност. На тематско-појмовном принципу засновани су и бројни програми за дефинисање лексичког корпуса. У документу *The Threshold Level for Modern Language Learning System* лексика је представљена кроз 14 тематских јединица (домена), у оквиру којих је селековано 1500 ријечи које представљају лексички минимум за енглески језик. Иако назван лексички минимум, овај корпус, у ствари, представља праг знања, који је еквивалентан нивоу Б1 према ЗЕОЈ-у⁶. Креирајући лексички минимум за праг знања за српски језик, Ј. Дражић селековала је 1600 ријечи разврстаних унутар 14 тематских јединица (Дражић, 2008). На основу анализе лексике уџбеника за учење српског као страног језика и бројних писмених састава ученика, В. Крајишник издвојила је 1920 лексема које чине приједлог лексичког минимума на нивоу прага знања (Крајишник, 2016). Ријечи су уоквирене у 17 тематских јединица и профилиране кроз критеријуме фреквентности, дисперзивности, располо-

6 За већину индоевропских језика урађен је праг знања, који, између осталог, дефинишу и број ријечи за ниво знања Б1. Тај број није стриктно одређен и различит је за сваки језик: 1400 за руски, 2500 за чешки, око 3000 за словеначки и пољски (Дражић, 2008).

живости, покривености и научивости лексике.

Иако је, као што смо видјели, селектована лексика за праг знања за већину индоевропских језика, то није случај када је у питању селекција лексике према нивоима знања – од А1 до Ц2. Колико је нама познато, не постоји јединствен документ који би препоручио број ријечи и њихову селекцију дистрибуирану по нивоима, те се овим истраживањима и анализама баве појединачне земље и појединци лингводидактичари.

У складу са принципима програма прага знања, Министарство образовања Руске федерације издало је лексички минимум руског језика као страног селектујући лексику у пет нивоа: базични ниво – 780 јединица, први сертификациони ниво 1300 јединица, други сертификациони ниво – 2300 јединица, трећи сертификациони ниво – око 6000 јединица, четврти сертификациони ниво – преко 12000 лексичких јединица (Крајишник, 2016).

За српски као страни језик није урађена селекција лексике према нивоима знања, али започета су истраживања и у том правцу. За српски као нематерњи језик за дјечији, школски узраст урађен је избор ријечи за три нивоа знања која су еквивалентна нивоима А1, А2 и Б1 српског као страног језика⁷. За први циклус образовања (од 1. до 4. разреда) 600 ријечи (Крајишник, Догнар, 2018), за други циклус образовања (од 5. до 8 разреда) 400 нових ријечи (Крајишник, Догнар, 2019), а за трећи циклус образовања (од 1. до 4. разреда средње школе) 320 нових ријечи (Крајишник, Догнар, 2019) – укупно 1320 ријечи које би (заједно са још стотињак ријечи стручне терминологије из школских предмета) представљале праг знања српског језика који омогућава ученицима да се упишу на већину факултета и прате наставу на српском језику. Ријечи су биране на основу критеријума фреквентности, расположивости и економичности.

Бавећи се степенованом лектиром, Л. Меденица анализирао је корпус од преко 3000 ријечи из чега је издвојио 352 лексеме за које аутор сматра да одговарају лексичком минимуму српског језика за А1 ниво (Меденица, 2023).

2. Степеновани текстови

Степеновани текстови, за разлику од степеноване лектире која представља кохерентан текст који има своју, најчешће, књижевну структуру, краћег су обима, посебно креирани или преузети из неког извора и прилагођени потребама ученика и њиховим језичким компетенцијама. Међутим, степеновање и лектире и текстова има заједнички циљ, а то је – усвајање страног језика кроз развијање вјештине екстензивног читања⁸.

Настава страног језика се углавном одвија у учионичким условима, у складу са дефинисаним програмима, прилагођеним узрасту и циљевима ученика. Већ смо поменули да се перцепција, али и продукција језика одвија унутар тематских јединица које су дефинисане у праговима знања, а касније и у ЗЕОЈ-у (лично представљање, дневне активности, слободно вријеме, куповина, здравље, образовање итд.). Те тематске јединице су, са дјелимичним одступањима, исте за све нивое зна-

7 Овај лексички оквир односи се на ученике, припаднике националних мањина, који образовање стичу на матерњем језику који није сродан српском (албански и мађарски), који живе у језички хомогеној средини и први и једини сусрет са српским језиком имају у учионици. Ова три приручника представљају помоћно средство у настави, а настала су као резултат дефинисања стандарда за предмет Српски као нематерњи језик за три нивоа знања.

8 Пажња ученика приликом *екстензивног читања* усмјерена је на откривање значења садржаја, за разлику од *интензивног читања*, које се сматра аналитичким (Меденица, 2023).

ња, али се језички садржаји спирално проширују са напретком знања. Основни критеријуми за избор или креирање степенованог текста јесте језичка компетенција ученика. Она се одређује, с једне стране, граматичким и лексичким садржајима којим ученик треба да влада на одређеном нивоу знања, а, с друге стране, исходима које препоручује ЗЕОЈ за сваки ниво знања. Приликом креирања текстова аутор (наставник) би требало у што већој мјери да се придржава ових оквира.

Што се тиче граматичких садржаја по нивоима знања, они су углавном одређени програмима, који су прилично уједначени, без обзира на установу у којој се настава реализује. У овом раду ћемо се руководити програмом Центра за српски као страни језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду⁹.

Као што смо већ навели, за српски као страни језик још увијек није урађена диференцијација и степеновање лексике по нивоима знања, те ћемо се, за потребе овог рада, послужити препорученом лексиком за српски као нематерњи језик за три нивоа знања, од А1 до Б1 (Крајишник, Догнар, 2018; Крајишник, Догнар, 2019а; Крајишник, Догнар, 2019 б).

За вјештину читања ЗЕОЈ препоручује следеће иходе:

А1: Може да разумије веома крајње и обичне тјекстове, читајући реченицу по реченицу, препознајући имена, фамилијарне ријечи и основне изразе, ако је пошредно, и уз поновљено читање.

А2: Може да разумије краће и обичне тјекстове са великим бројем израза у честој употреби, рачунајући и неке општеприхваћене интернационалне термине. Може да разумије краће и обичне тјекстове конкретно садржаја о уобичајеним темама и напашеном употребом свакодневних фраза или израза са посла.

Б1: Може да чита нејосредне и чињеницама поткријепљене тјекстове, који се односе на његово подручје интересовања, са задовољавајућим степеном разумевања (ЗЕОЈ, 2003: 82)

2.1. Врсте степенованих текстова

До степенованих текстова можемо доћи на два начина:

– преузимањем текста са неког медија (интернет, новине, забавници...), из уџбеника (за матерњи, страни, нематерњи језик), из енциклопедија, стрипова, сликовница итд., и прилагодити их језичком знању ученика;

– конструисањем новог текста.

У наставку рада ће бити дат по један примјер адаптације преузетог (регресивни процес) и конструисаног текста (прогресивни процес) кроз три нивоа знања.

2.1.1. Преузимање текста

Приликом преузимања текста потребно је водити рачуна о следећем: а) да изабрани текст буде у складу са темом, узрастом ученика и њиховим интересовањем, односно едукативним циљем који се жели постићи и б) да се језички садржаји (лексика, граматика, социо-културолошки елементи) прилагоде знању ученика. Адаптација преузетог текста обично слиједи ретроградни принцип, што значи да се од сложенијег текста гради једноставнији (Б1 → А1).

⁹ <http://www.learnserbian.fil.bg.ac.rs> / A1-C2 level description (in Serbian).

2.1.1.1. Примјер текста за виши ниво знања¹⁰

За виши ниво знања најчешће је довољно сачувати оригиналан текст уз евентуалне измјене и додатна појашњења: а) објаснити ев. непознате ријечи (архаизми, термини, синоними...), б) указати на специфичне конструкције (изрази, колокације, перифразе, фразе...), в) указати на узрочно-последичне, тј. зависне односе у сложеним реченичним конструкцијама (везници, енклитике, ред ријечи и сл.), г) утврдити разумијевање нових или рјеђе коришћених појава у језику унутар новог контекста (употриједити ријеч, синтагму, дио реченице у новом контексту).

Одлаћанем да урадимо оно што је добро за нас, као што су здравствени љекари, љубимо свој мир. Одлажемо љекар из страха или некој другој разлоја, а онда нас поштајно, да често ни не знамо, кризе савести. За то стварно нема пошребе. Редовним одласцима код лекара развијајмо и надограђујмо једну добру навику: здраву бригу о своме телу.

Немојте да љлашијте седе мислима о бројним болестима, јер вас страх може љаралисати. С друге стране, немојте да будете ни лакомислени, мислећи: „Ништа ми не фали. Здрав сам.“ Нека ваши одласци код лекара буду израз ваше љубави према себи, али и према људима из ваше окружења којима је стало до вас и ваше здравља. Проверите да ли је све у реду са вашим здрављем зато што вољите и љошћујете тело које сте добили, а које преба још дуго да вам служи. Па кад је тако, зашто вам онда не би служило у најбољем издању, са максимално искоришћеним љошћенијалом? Ваш лекар је љријатељ ваше тела, са којим заједно љушћујете до важне циља – ваше љималне здравља.

<https://poliklinikaconsilium.com/kako-prevazici-strah-od-odlaska-kod-lekara>

2.1.1.2. Примјер адаптираног текста за средњи ниво знања

Приликом регресије текста за нижи ниво знања, потребно је руководити се програмом којим је дефинисан тај ниво. Програм прилично прецизно дефинише граматички садржај, а лексички, као што смо рекли, одређен је препорученом лексиком за средњи ниво знања. Нарочито је важно да текст буде у највећој мјери разумљив и у складу са Крашеновом хипотезом о разумљивом инпуту (Крашен, 1985). У вези са тим потребно је извршити одређене интервенције у тексту на свим нивоима:

– на нивоу реченице – поједноставити сложене реченице избацавањем уметнутих реченица; сложеније реченичне структуре замијенити једноставнијим; неке реченице преобликовати како би добиле једноставнију структуру;

– на нивоу синтагме – упростити сложене синтагме избацавањем ријечи која не носи важну информацију;

– на нивоу лексике – препорука је да се мање фреквентне ријечи замијене фреквентнијим синонимима (ако је могуће), а неке ријечи, за које се претпоставља да су неразумљиве и које не носе суштинску информацију, треба избацити;

– на нивоу граматике – мање фреквентне граматичке јединице боље је замијенити фреквентнијим (нпр. глаголске прилоге предикатском реченицом, аорист перфектом итд.).

Увек када одлажемо да урадимо оно што је добро за нас, као што су здравствени љекари, љубимо свој мир. Одлажемо љекар зато што се љлашимо или збој некој

¹⁰ Текст је преузет са интернета и припада тематској јединици *Здравље*.

другој разлоја. Збој тоја нас тајно, да често ни не знамо, тризе савести. За то стварно нема пошреде. Ако редовно идемо код лекара, развијамо једну добру навику: здраву бригу о своме телу.

Немојте да размишљајте о бројним болестима, јер вас страх може парализовати. С друге стране, немојте да будите ни превише оштри и мислителни: „Није ми ништа. Здрав сам.” Треба да идете код лекара јер вољите себе, али и своју породицу и пријатеље. Они желе да дуго живе са вама. Проверите своје здравље заједно са вољенима и поштујте своје тело. Оно треба још дуго да вам служи. Бити здрав значи да можете максимално уживати у живоју. Ваш лекар је пријатељ вашеј тела, са којим заједно поштујете до важнеј циља – вашеј оптималнеј здравља.

2.1.1.3. Примјер адаптираног текста за основни ниво знања

Адаптација сложеног текста за основни ниво знања није једноставна и захтијева неколико корака:

- установити основну тему текста;
- избацити већину ријечи које не носе експлицитну информацију;
- сложене граматичке структуре замијенити најједноставнијим;
- успоставити костур текста који је задржао основну поруку из оригиналног текста.

Коначна верзија адаптираног текста биће знатно краћа од оригиналног, лишена бројних лексема које не носе примарно значење за тему текста. Реченице ће бити правилне структуре (субјекат-предикат), углавном просте, а сложене реченице ће бити заступљене само са најфреквентнијим значењима (вријеме, узрок, услов).

Важно је да редовно идемо код лекара. Људи често не желе да иду код лекара заједно са себи. Ако редовно идемо код лекара, ми бринемо о свом телу.

Не треба да размишљамо о болестима, јер се можемо улаштити. Тај страх може да нас блокира. Али не треба ни да мислимо: „Није ми ништа. Здрав сам.” Треба да идемо код лекара јер волимо себе, али и своју породицу и пријатеље. Они желе да дуго живе са нама. Треба да контролишемо своје здравље заједно са вољенима и поштујемо своје тело. Када смо здрави, можемо максимално уживати у живоју. Наш лекар је пријатељ нашеј тела. Он нам помаже да будемо здрави.

2.1.2. Конструисање текста

Креирање сасвим новог текста је захтјевније од преузимања и адаптације текста, али се аутор у овом процесу осјећа комфорније јер може сам да бира врсту текста (дескриптивни, наративни, дијалошки), као и да управља садржајем текста у зависности од циља који жели да оствари.

Конструисање текста је обично прогресиван процес – креће се од нижег нивоа знања ка вишем (A1 → B1). С тим у вези потребно је начинити следеће кораке:

- изабрати одговарајућу тематску јединицу;
- одредити граматички и лексички оквир за три нивоа знања;
- спирално развијати садржај текста у складу са развојем језичких компетенција ученика – од ријечи до дискурса.

За потребе овог рада конструисали смо текст који припада тематској јединици *Простор за животињу*, али се преклапа и са јединицом *Породица*.

2.1.2.1. Примјер конструисаног текста за основни ниво знања

Приликом конструисања текста за основни ниво знања потребно је руково-

дити се следећим принципима:

- представити једноставан садржај са малим бројем информација;
- користити фреквентне ријечи са честим понављањем;
- комуникативна реченица треба да се састоји од једне или максимално двије предикатске;
- настојати да синтаксичка структура реченице буде „правилна” (субјекат-предикат);
- за различите функције у реченици користити појединачне ријечи или просте синтагме;
- не оптеретити текст обилним граматичким садржајем (избјегавати велики број различитих глаголских облика, глаголски вид не треба да носи информацију, тежити једноставнијим морфолошким облицима ријечи, а избјегавати ријечи са неправилном граматичком промјеном, поготово ако им је фреквентност мала...).

Таџа и ја смо одлучили да реновирамо бакину и дедину кућу на селу. Бака и деда су умрли пре неколико година и у кући не живи нико. Кућа је старија око 80 година и има јуно посла у њој. Таџа ме је питао: „Иване, да ли можеш да ми помогнеш?” Рекао сам да моћу, наравно. Прво смо морали да променимо кров. Када пада киша, у кућу улази вода. Ово нисмо могли сами да урадимо, па смо позвали мајсторе. Они су најравили нови кров. То је трајало око седам дана. Затим смо променили старе дрвене прозоре. Кроз њих је дувао ветар и у кући је увек било хладно. Мајстор је најравио нове дрвене прозоре. Онда смо пита и ја окречили зидове. Изабрали смо белу боју за све собе. Затим смо променили под. На крају су мајстори урадили нову фасаду на кући. Изабрали смо светлосмеђу боју. Таџа и ја смо покосили траву и најравили нову стазу кроз двориште. Мама је посадила цвеће. После месец дана кућа је била као нова.

2.1.2.2. Примјер конструисаног текста за средњи ниво знања

Ширење семантичке спирале за потребе средњег нивоа знања захтева следеће:

- повећање лексичког корпуса, уз наставак поштовања критеријума фреквентности;
- увођење сложених синтагми;
- увођење сложених реченице различитог напоредног односа и међусобне зависности;
- тежити природности исказа.

Таџа и ја смо одлучили да реновирамо бакину и дедину кућу на селу. У кући не живи нико већ неколико година, од како су бака и деда умрли. Кућа је старија око 80 година и има јуно посла у њој. Од како је најрављена, кућа није ниједном реновирана. Бака и деда су је само кречили и радили стварије поправке. Таџа ме је питао: „Иване, да ли можеш да ми помогнеш?” Рекао сам да моћу, наравно. Најпре је требало да заменимо кров да у кући не прокишава када пада киша. Ово нисмо могли сами, па смо позвали мајсторе. Срушили су стари кров и најравили нови. Лимар је најравио и нове олуке. За те послове је требало око седам дана. Затим смо променили старе дрвене прозоре кроз које је дувао ветар и у кући је увек било хладно. Столар је најравио нове дрвене прозоре. Офарбали смо их у тамносмеђу боју. Онда смо скинули стару фарбу са зидова и поново их окречили. То смо урадили пита и ја сами. Изабрали смо белу боју за све собе. Затим смо променили под. Столар је на под ставио леје нове дрвене даске. На крају смо позвали мајсторе да ураде нову фасаду на кући. Изабрали смо светлосмеђу боју. Таџа и ја смо покосили траву, најравили

нову стазу кроз двориште и поправили ограду, а мама је посадила цвеће. Након месец дана кућа је била као нова.

2.1.2.3. Примјер конструисаног текста за виши ниво знања

Иако владање језиком на Б1 нивоу, који, као што смо смо видјели у уводном дијелу рада, представља праг знања, подразумијева укидање многих ограничења у креирању глотодидактичког материјала, ипак треба имати у виду и неке смјернице:

- иако су лексичка и граматичка ограничења знатно мања него на нижим нивоима, потребно је поштовати принцип језичке функционалности;
- текст не треба користити за презентацију ријетко коришћене лексике (архаизми, историзми...), али је, у зависности од потребе или интересовања ученика, препоручљива употреба лексике специфичних значења (стручна терминологија);
- није пожељно користити граматичке облике који се не користе у свакодневној комуникацији (имперфекат, деклинација бројева...).

Стјан Иванових баке и деде је леј, њросџран и свеџао. Налази се на одличној локацији у центру града. Од када су умрли бака и деда њре неколико година, у њему не живи више нико. Стјан се налази у једној згради из социјалистичког времена и стјар је око шездесет година. Бака и деда су ња редовно кречили, али нису никад ништа мењали у њему. Мама и џаџа су заџо одлучили да стјан реновирају. Разјоварали су са својим кумом, архџџекџом, који је рекао да се у стјану морају замениџи водовдне и елекџричне инстјалације. Истјо џако, у кујџџилу мора да се уради хидроизолација. И џрозори су стјари, звучна и џојлоџна изолација је била лоша, џа би и њих џредало џромениџи. На џерасама џакође џреда урадиџи хидроизолацију да вода, када џада киша, не би цурила исџод на комџијску џерасу.

Највише џосла је било у кујџџилу: керамичари су џрво уклонили стјаре џлочице, заџим су водоинстјалџџери џроменили стјаре цевџ, елекџричари џроменили елекџроинстјалације, стјавили хидроизолацију, а онда су џоново дошли керамичари да стјаве нове џлочице. У кухињи је водоинстјалџџер заменио стјаре цевџ, керамичар је стјавио нове џлочице, а стјолар је најравио нове кухињске ормаре. Онда су дошли мајстјори за џрозоре. Прво су мислили да ће стјаре џрозоре замениџи новим ПВЦ џрозорима, али су онда одлучили да рејарирају стјаре јер су, како су рекли, и даље врло квалиџџџни. Оџмирџали су их, офарбали и излакирали. Били су као нови. У истјо време су раџили и керамичари на џераси. Ураџили су хидроизолацију и стјавили нове џлочице. После њих су дошли џаркеџари. Рекли су да нема џоџреде мењџи џаркеџ у собама. Добро су ња очистјили и излакирали. На крају су дошли молери. Скинули су џаџџџе из дневне собе и окречили све собе. Нијансе доја смо сви дџрали. Мама је одлучила да кухиња и џрџезарија бду свеџложуџџе. Сесџра и ја смо џредложили да дедина соба бду свеџлозелена. Таџа је рекао да му се свиђа бџа раџна соба. Браџи је дао идеју да кујџџило бду свеџлоџлаво.

Таџџар је средио намешџај – стјавио је ново џлаџно на софу и фоџџџе. После џоја мама је изабрала нове завесе. Реновирање стјана је било џојово. Баш смо били џоносни на џо шџо смо ураџили.

3. Закључак

Степеновање текстова у процесу наставе страног језика значајно доприноси развоју екстензивног читања код ученика. Да би се успјешно развијао овај вид додатног наставног материјала, подразумијева се да постоје урађени граматички и лексички минимуми за различите нивое знања. И док су за многе језике ови ми-

нимуми дефинисани, за српски као страни језик то није системски урађено, што представља разлог зашто се степеновање текстова, као и лектире, још увијек боја-жљиво помиње у литератури.

Степеновање текстова се може развијати у два правца – прогресивном и регресивном. Прогресивно степеновање подразумејева конструисање текста на основном нивоу знања, а затим његово проширивање до следећег нивоа, или – од обртања сваке ријечи у потрази за најједноставнијим начином исказивања инф-формације до комфорног осјећаја у креирању реченица на вишим нивоима. Регресивно степеновање започиње са оригиналним текстом (обично преузетим са неког медија), а затим се језички и информативно „спушта” до следећег нивоа, уз очување основних информација и поука из оригиналног текста, или – од мноштва информација до оних најважнијих.

Приликом степеновања текстова треба поштовати и одређене критеријуме. Основни критеријум су потребе ученика (које подразумејевају њихов узраст, језичко предзнање и интересовања). У складу са тим се врши и избор тематске јединице и степенују се језички садржаји. У том процесу важно је очувати природност исказа уз коришћење функционалног језика.

Иако у нашем наставном процесу још увијек није заживјело степеновање лектире или текстова, овај вид необавезног наставног средства значајно помаже и наставницима и ученицима: наставницима даје јасан увид у језичка достигнућа ученика када је у питању процјена вјештине разумијевања, као и смијернице за њихов напредак, а ученицима обезбјеђује да постепено напредују у разумијевању прочитаног уз могућност континуираног проширења лексичког и граматичког садржаја унутар исте тематске јединице.

Без обзира на то да ли наставник конструише или адаптира текст, његова градација није лак посао. Зато је потребно кретати се унутар оквира дефинисаног постојећим програмима (граматички садржаји), лексичким минимумима за српски као страни или нематерњи језик (Дражић, 2008; Крајишник, 2016; Крајишник, Догнар, 2018, 2019; Меденица, 2024) и језичким исходима дефинисаним у ЗЕОЈ-у.

Цијирана лијтература

- Вест (1959). West, Michael (1959). *General Service List of English Words*. London: Longmans.
- Вучо (1998). Вучо, Јулијана (1998). Лексички минимум и врсте речи. *Научни саставник сла-виста у Вукове дане*, 27/2, 367-375.
- Дражић (2008). Дражић, Јасмина (2008). *Минималне лексичке и граматичке стурктуруе у српском као стураном језику*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- ЗЕОЈ (2003). *Zajednički evropski okvir za žive jezike: učenje, nastava, ocjenjivanje*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke.
- Костић. (1968). Костић, Стојадин (1968). *Методика наставе руској језика*. Сарајево: Завод за издавање уџбеника.
- Крајишник (2016). Крајишник, Весна (2016). *Лексички ириситуй српском као стураном језику*. Београд: Филолошки факултет Универзитета.
- Крајишник, Догнар (2018). Крајишник, Весна, Догнар, Александар (2018). *Прејоручена лексика за иредметј српски као немајтерњи језик за ирви циклус обавезној образо-вања*. Помоћно наставно средство за наставнике у остваривању исхода. Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији, Завод за унапређивање образовања и васпитања.
- Крајишник, Догнар (2019 а). Крајишник, Весна, Догнар, Александар (2019). *Прејоручена лексика за иредметј српски као немајтерњи језик за груји циклус обавезној образо-вања*. Помоћно наставно средство за наставнике у остваривању исхода. Београд:

- Мисија ОЕБС-а у Србији, Завод за унапређивање образовања и васпитања.
Крајишник, Догнар (2019 б). Крајишник, Весна, Догнар, Александар (2019). *Прејоручена лексика за предмет српски као немајерњи језик за трећи циклус обавезној образовања*. Помоћно наставно средство за наставнике у остваривању исхода. Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији, Завод за унапређивање образовања и васпитања.
Крашен (1985). Krashen, Stephen (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. Harlow: Longman.
Макеј (1966). Mackey, Francis (1966). *Language Teaching, Analysis*. London: Longman & Green Co. Ltd.
Меденица (2023). Меденица, Лука (2023). Улога степеноване лектуре и лексичких минимума у настави и учењу. *Српски као странски језик у теорији и пракси V*, 337-347.
Суботић (2004). Суботић, Љиљана (2004). Праг знања и речник (Историјат проблема). *Научни саставанак слависта у Вукове дане*, 33/1, 167-176.
Ховат (1975). Howatt, A.P.R. (1975). The Background to Course Design: Techniques in Applied Linguistics. *The Edinburgh Course in Applied Linguistics*, Volume 3, Oxford: University Press.
Удиер (2009). Udier, Sanda Lucia (2009). Pristup obradi leksičkih jedinica u nastavi hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika. *Jezikoslovlje*, 16/1, 103-121.
Хркаловић (1982). Хркаловић, Радмила (1982). *Дидактичко-лексичка анализа уџбеника енглеској језика за почетну једину учења странској језика*. Београд: Научна књига.

Vesna R. Krajišnik

GRADING OF TEXTS IN THE TEACHING OF SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Summary

The paper singles out the text as a basic tool for the acquisition and assessment of reading and listening skills in foreign language teaching. Depending on the language level, age of the students, their needs and goals, the texts are adjusted according to the topic, content, scope, and, above all, the choice of vocabulary and grammatical content. In the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), level scales have been proposed to illustrate general abilities of understanding the visual and auditory perception of content in a foreign language. Accordingly, creators of programs and textbooks, as well as teachers themselves, must rely on leveled lexical and grammatical content. For the needs of Serbian as a foreign language, there is no precise and standardized data that would refer to the leveling of language content for each level of knowledge; however, since the appearance of the CEFR in our region, these issues have begun to be approached more seriously. The paper emphasizes the importance of leveled texts, valid criteria for leveling them, and gives two examples for three levels of knowledge across different types of texts.

Keywords: Serbian as a foreign language, leveled texts, reading skills